

Attraktivt Midt-Telemark

Bidrag frå ein framtidsverkstad

SOLVEIG SVARDAL OG LARS UELAND KOBRO

TF-notat nr. 17/2009

TF-notat

Tittel:	Attraktivt Midt-Telemark Bidrag frå ein framtidswerkstad
TF-notat nr:	17/2009
Forfatter(e):	Svardal, S. og Kobro, L. U.
Dato:	10. mars 2009
Gradering:	Open
Antall sider:	29
ISBN:	978-82-7401-285-1
ISSN:	0802-3662
Pris:	Kr 150,- Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforsking.no

Prosjekt:	Regionale kulturøkonomiske strategiar for auka attraksjonskraft
Prosjektnr.:	2008 0440
Prosjektleder:	Solveig Svardal
Oppdragsgiver(e):	Telemark fylkeskommune og NFR

Resymé:

Det er gjennomført ein foresight-prosess i ei gruppe av forvaltning, utviklingselskap, politikarar, organisasjonar og næringsliv i Midt-Telemark. Etter å ha identifisert viktige drivkrefter og greidd ut 4 alternative framtidsbilete, havna prosessen i gruppa på eit ønska framtidsbilde med arbeidstittel Edens hageby. I etterkant av verkstaden er desse bearbeidd til strategiar og tiltak innafor tre hovudsatsingsområde; Arealbruk og transport, Grønn bustadutvikling og Liv i og mellom husa.

Telemarksforsking, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA

Føreord

På oppdrag frå Midt-Telemark Næringsutvikling har Telemarksforskning vore fasilitator for ein foresight-prosess (framtidswerkstad) i perioden januar – mars 2009. Føremålet har vore å teikne opp eit framtidsbilde av regionen og skissere strategiar for å kome dit, med særleg fokus på bustadutvikling, transport og profilering.

Arbeidet er ein del av prosjektet Regionale kulturøkonomiske strategiar for auka attraksjonskraft, som er ein del av VRI Telemark.

I dette notatet presenterer vi resultata. Til slutt trer vi, etter samråd med oppdragsgjevar, ut av fasilitatorrolla og gjer eit forsøk på å strukturere dei føreslegne strategiane og tiltaka, samt skisserer kva som trengst av nye analysar og kartleggingar for å kome nærmare eit ønska framtidsbilde.

Bø, 10. mars 2009

Solveig Svardal

Prosjektleder

Innhald

Samandrag	7
1. Framtidsverkstaden.....	9
1.1 Oppdraget	9
1.2 Foresight – kva er det?	10
1.3 Opplegg for framtidsverkstaden Midt-Telemark	11
1.4 Framtidsbilete	13
2. Strategiar for eit attraktivt Midt-Telemark	17
Referansar.....	29

Samandrag

Det er gjennomført ein foresight-prosess i Midt-Telemark som ein del av eit forprosjekt som skal bidra til å utvikle eit meir attraktivt Midt-Telemark. Etter å ha identifisert viktige drivkrefter og greidd ut 4 alternative framtidsbilete, havna prosessen i gruppa på eit ønska framtidsbilde med arbeidstittel Edens hageby. I etterkant av verkstaden er biletet bearbeidd, med strategiar og tiltak innafor tre hovudsatsingsområde.

Proessen er gjennomført med eit halvdags oppstartseminar, og to lønsj-til-lønsj-samlingar, med deltakarar frå forvaltning, utviklingselskap, politikarar, organisasjonar og næringsliv i Midt-Telemark.

Det valde framtidsbiletet er kjenneteikna ved:

- › Mykje folk – stor innflytting, landsbystruktur – ein eller fleire økolandsbyar.
- › Midt-Telemark kommune har plassert seg på kartet – folk veit kor det er, og dei kjem dit!
- › Det blir bygd eksperimentelt, kunnskapsbasert, innovativt, men med respekt for tradisjonar.

- › Kunnskap, teknologi og praksisfeltet blir utvikla innanfor eit klyngefelleskap. *Norwegian Centre of Expertise in Sustainable Housing* (NCE-SH) er etablert i Midt-Telemark kommune. HiT veks med ein tydeleg profil: miljøteknologi, miljøbygging, miljø- og kulturvern.
- › Stor innpendling frå Grenland, Drammen og Oslo. Placement har suksess. Miljønøytrale bilar eller kollektivtrafikk. Toget kjem fort og ofte. Sosiale spenningar, ”Telemarkskulturen” blir vatna ut, mange ergrar seg over det.
- › Eit internasjonalt miljø, men med enklavar av tradisjonell bygdekultur i grender og ”utkantar”. Stor kommersiell opplevingsnæring knytt til jakt, friluftsliv, naturbruk, reiseliv.

Etter at framtidsverkstaden er avslutta trer vi, etter avtale med oppdragsgjevar, ut av fasilitatorrolla og bearbeider strategiar og tiltak på grunnlag av diskusjonar i tre arbeidsgrupper. Vi foreslår følgjande tre overordna satsingsområde:

AREALBRUK OG TRANSPORT: Det overordna grepet er grøn fortetting. All utvikling / utbygging skal skje gjennom styrking av eksisterande sentra, eventuelt eksisterande husklynger. Eksisterande sentra skal styrkast som knutepunkt for kollektivtrafikk.

GRØNN BUSTADUTVIKLING: Det overordna grepet er økologisk bygging og universell utforming. Framtidsretta bustadutvikling for alle og for miljøet.

LIV I OG MELLOM HUSA: Det overordna grepet er mangfald forankra i lokale ressursar og særpreg. Dette skal gi verdiskaping på mange plan.

Til slutt gjer vi framlegg om vidare studiar og kartleggingar for å kome nærmare eit attraktivt Midt-Telemark.

1. Framtidsverkstaden

Foresight er det engelske samleomgrepet på ei rekke verktøy og arbeidsprosessar som blir brukt i framtidsforskning. I dette tilfellet skulle metoden nyttast for å kome nærare eit attraktivt Midt-Telemark.

1.1 Oppdraget

Som ein del av forprosjektet ”Attraktivt Midt-Telemark” fekk Telemarksforskning i oppdrag å legge til rette for ein framtidsverkstad for sentrale aktørar i regionen. Attraktivt Midt-Telemark skal følgje opp vedtak i MT-rådet april 2008, som prioriterte:

1. ... utvikle bedre kunnskap om hva som virker innenfor boligpolitikk og planlegge og gjennomføre tiltak i tråd med ny kunnskap...
2. ... styrke og utvikle kollektivtilbudene i regionen med vekt på ungdom og arbeidspendling....
3. ... bli mer synlig for omverdenen....

1.2 Foresight – kva er det?

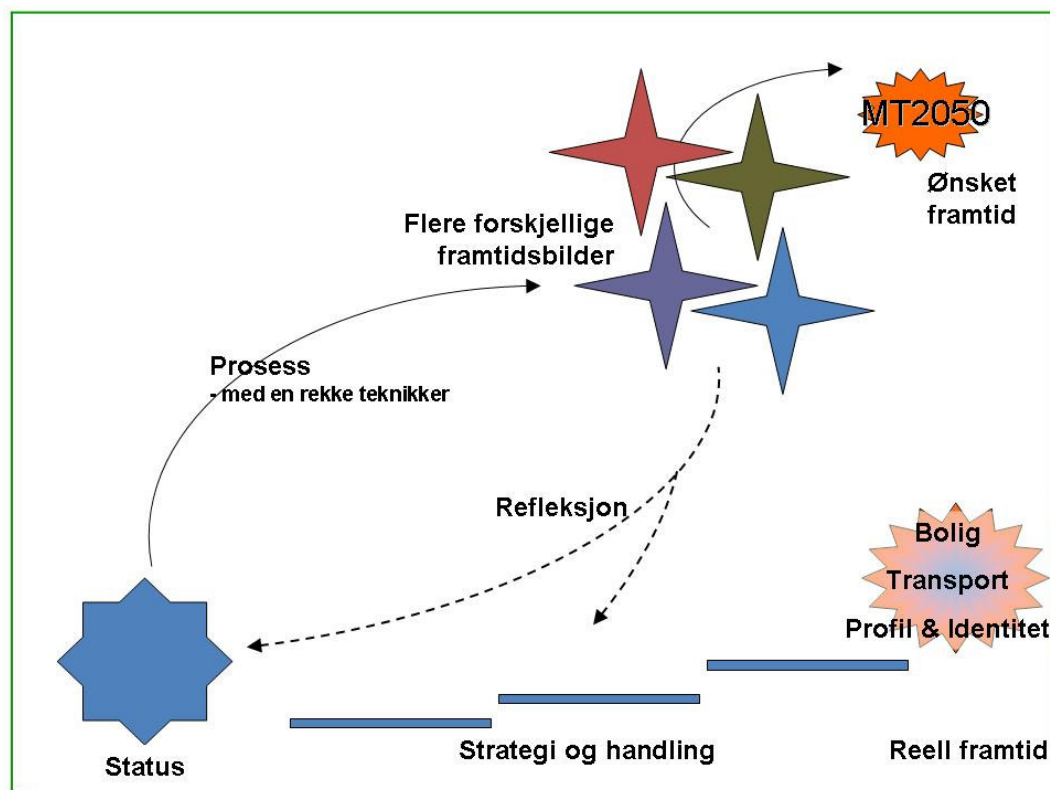
Foresight er det engelske samleomgrepet på ei rekke verktøy og arbeidsprosessar som blir brukt i framtidsforsking.

Det er deltakarbaserte, tilrettelagde prosessar med systematisk innsamling av framtidirelevant kunnskap, og ei utvikling av framtidsperspektiv / visjonar på mellomlang og lang sikt, der målet er å betre grunnlaget for vedtak, og mobilisere til felles handling.

Omgrepet er i ferd med å bli stadig vanlegare også i norsk samanheng. Forskningsrådet har ei eiga temasatsing om Foresight. Også i EU blir det satsa stort på Foresight, mellom anna gjennom det transnasjonale europeisk nettverket ForSociety.

Tradisjonelle plan- og strategiprosessar skapar ofte lite innovasjon. Skal vi skape noko nytt kan det vere lurt å bryte med vanetenkning og rutinar. Ulike foresightmetodar kan brukast i planprosessar og prosjektutvikling for å korrigere for svakheiter ved slik vanetenkning.

Foresightmetodar høver godt i situasjonar der verksemdar, organisasjonar, lokalsamfunn eller regionar ønskjer brei forankring og kreative element inn i strategiske prosessar. Foresightmetodikk er også spesielt godt eigna i situasjonar der ein arbeider med komplekse, tverrfaglege samanhengar. - Sjølv om vi ikkje kan forske på framtida, kan vi altså bruke ulike forskningsbaserte modellar og metodar for å førebu oss på den – og i beste fall vere med og forme den.

Illustrasjon: Gangen i foresight-prosessen.

1.3 Opplegg for framtidswerkstaden Midt-Telemark

Framtidswerkstaden i Midt-Telemark har følgd følgjande opplegg:

1.3.1 Oppstartseminar

Vart arrangert i Bø 18.12.2008, og samla om lag 25 deltakarar. Det var innlegg ved:

Joar Sættem: Økologisk stedsutviklingsstrategi Sauherad - effekt så langt

Solveig Svoldal: Berekraft som strategisk grep for regional utvikling

Lars U. Kobro: Orientering om foresight som metode

1.3.2 Samling 1: Kreativ framtidswerkstad; drivkrefter og alternative framtidsbilete

Vart arrangert i Stavern 26.- 27. januar 2009, og samla om lag 30 deltakarar. Som førebuing og grunnlag var det innlegg ved:

Knut Vareide: Status for regionen

Michael Fuller-Gee: Framtidas boliger

Vareide oppsummerer korleis attraktiviteten i regionen kan aukast slik:

- Betre kommunikasjonar som lettar pendling
- Arbeidsplassvekst i regionen og naboregionar
- Stimulere til bustadbygging
- Sosiale møteplassar og kultur

Fuller-Gee oppsummerer utfordringane for framtidretta bustadbygging slik:

- Fortetting og styrking av sentra
- Universell utforming
- Fleksibilitet
- Miljø- og energivenleg

1.3.3 Samling 2: Val av framtidsbilde, strategiar og tiltak

Samlinga vart arrangert i Morgedal 3. – 4. mars 2009, samla omlag 30 deltakarar. Det var innlegg ved

Solveig Svardal: Kva er (Midt)-Telemark?

Innlegget oppsummerte ei spørjegransking for å kartlegge assosiasjonar til Midt-Telemark. Denne syner at dei sterkaste assosiasjonane til regionen er

- Natur, - som alle andre i Noreg
- Særpreg knytt til kultur, snø og ski

Samanlikna med tidlegare studiar ser vi no eit sterkare skilje mellom by og land

Midt-Telemark er dårleg kjent, men regionen har mange stader med særpreg som er godt kjende. Kommunenamna er mindre kjende.

1.4 Framtidsbilete

Etter å ha identifisert viktige drivkrefter og greidd ut 4 alternative framtidsbilete, havna prosessen i gruppa på eit ønska framtidsbilde med arbeidstittel Edens hageby.

Djupe globale drivkrefter

- Teknologiutviklinga vil halde fram
- Globaliseringa vil halde fram
- Folkeauken vil akselerere
- Urbaniseringa vil ikkje stanse
- Naturen vil bli meir verd
- Norsk økonomi vil auke sin relative posisjon
- Kunnskap erstattar industri
- og?...

Illustrasjonar: Djupe globale drivkrefter

Framtidsbiletet Edens hageby er prega av:

- › Mykje folk – stor innflytting, landsbystruktur – ein eller fleire økolandsbyar.
- › Midt-Telemark kommune har plassert seg på kartet – folk veit kor det er, og dei kjem dit!
- › Det blir bygd eksperimentelt, kunnskapsbasert, innovativt, men med respekt for tradisjonar.
- › Kunnskap, teknologi og praksisfeltet blir utvikla innanfor eit klyngefelleskap. *Norwegian Centre of Expertise in Sustainable Housing* (NCE-SH) er etablert i Midt-Telemark kommune. HiT veks med ein tydeleg profil: miljøteknologi, miljøbygging, miljø- og kulturvern.

- › Stor innpendling frå Grenland, Drammen og Oslo. Placement har suksess. Miljønøytrale bilar eller kollektivtrafikk. Toget kjem fort og ofte. Sosiale spenningar, ”Telemarkskulturen” blir vatna ut, mange ergrar seg over det.
- › Eit internasjonalt miljø, men med enklavar av tradisjonell bygdekultur i grender og ”utkantar”. Stor kommersiell opplevingsnæring knytt til jakt, friluftsliv, naturbruk, reiseliv.

Etter ein ny kreativ prosess fall den samla gruppa ned på tre hovudinnsatsområde / strategiar:

- › Grønn fortetting
- › Bustadutvikling
- › Sosialt liv og kultur

1.4.1 Strategiar og tiltak slik arbeidsgruppene oppsummerte dei

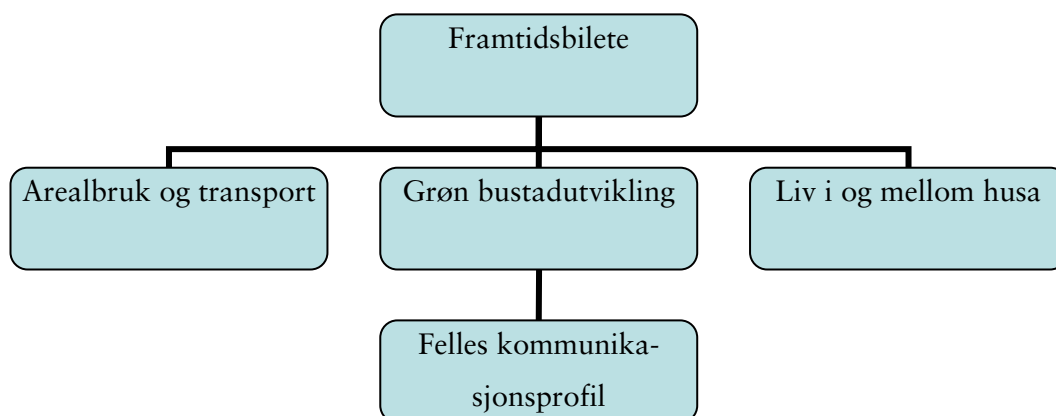
Gruppa arbeidde vidare med delstrategiar og tiltak innafor dei tre hovudområda i tre arbeidsgrupper.

2. Strategiar for eit attraktivt Midt-Telemark

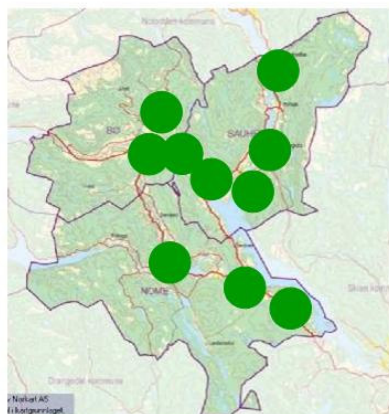
Med utgangspunkt i det valde framtidsbiletet gruppa identifiserte har vi strukturert strategiar og tiltak innan tre hovudsatsingsområde: Arealbruk og transport, grøn bustadutvikling og Liv i og mellom husa.

Samanhengen mellom framtidsbiletet, strategiar og kommunikasjonsplattform:

Mitt grønne Telemark

**økologisk,
tett,
nært og
nyskapande med
særprega stader**

Mitt grønne Telemark

Hovudsatsingar:

- **Arealbruk og transport**
- **Grønn bustadutvikling**
- **Liv i og mellom husa**

Arealbruk og transport

Overordna grep:

Grønn fortetting

- **All utvikling / utbygging skal skje gjennom styrking av eksisterande sentra, eventuelt eksisterande husklynger.**
- **Eksisterande sentra skal styrkast som knutepunkt for kollektivtrafikk.**

Grønn fortetting / betyr

- Klare byggegrenser knytt til eksisterande sentra (til dømes radius 50 m, vil variere frå stad til stad)
- Stopp av all utbygging utanfor eksisterande sentra eller husklynger
- Krav om bygging etter økologiske prisnipp (energi, materialbruk, vatn, avløp, byggeskikk)
- Blanding av funksjonar; næring, bustad, fritid (td næringsbygg skal også ha bustad)
- Etablering av og støtte til sosiale og kulturelle møteplassar (kafefaktoren)
- Ulike særpreg skal vidareutviklast
- Flytting av publikumsretta offentlege funksjonar til sentra (td bibliotek, kulturskule)

Grønn fortetting / betyr

- Sentra skal vere knutepunkt for kollektivtrafikk
- Sentra skal ha ladestasjonar for el. bilar og framtidsretta miljøvenleg kommunikasjon
- Sentra skal knytast saman med gang- og sykkelnett
- Sentra skal ha bysykkelstasjonar
- Sentra skal ha parkeringsplassar utanfor sentra
- Kollektivtrafikken mellom sentra skal styrkast, også med nye transportmiddel
(td minibuss, drosje)
- Kollektivtrafikken til arbeidspendling skal styrkast

Grønn fortetting / tiltak

Rettleiar for grønn fortetting

Skal vere førande for kommune(del)planar, transportplanar og bebyggelsesplanar.

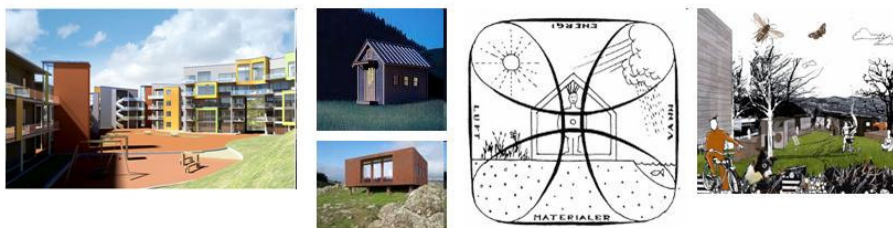
Ansvar: Midt-Telemarkrådet

Samarbeidspartnarar: Kommunane

Grønn bustadutvikling

Overordna grep:

Økologisk bygging og universell utforming

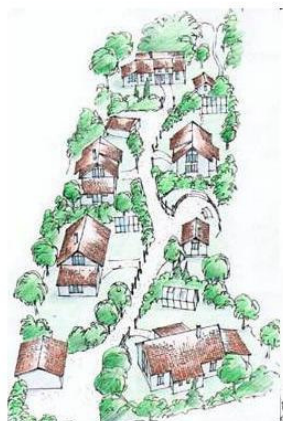

- Framtidsretta bustadutvikling for alle og for miljøet

Økologisk bygging og universell utforming / betyr

- Krav til materialbruk (byggeskikk og økologi)
- Krav til energibruk
- Krav til vatn og avløp
- Blanding av buformer
- Tilrettelegging for fleksibilitet og endring gjennom livsløp
- Utvikling av fellesfunksjonar knytt til nye bustader (gjesterom, hageutstyr, vaskeri med meir)

Økologisk bygging og universell utforming / tiltak

Felles regional bustadutviklingsplan

Skal ha like stor vekt på bustadtypar og buformer som på ulike behov til ulike grupper
Skal vere basert på ei villa utvikling, ikkje framskriving av dagens situasjon.

Ansvar: Midt-Telemarkrådet

Samarbeidspartnarar: Kommunane

Økologisk bygging og universell utforming / tiltak

Utvikling av byggeskikkrettleiar for regionen

Dei ulike stadenes særpreg skal takast vare på og vidareutviklast

Ansvar: Midt-Telemarkrådet

Samarbeidspartnar: Arkitektar og landskapsarkitektar i regionen

Økologisk bygging og universell utforming / tiltak

PILOTprosjekt for nye smarte fleksible bustader for Mitt Telemark

Skal utvikle nye bustadtypar tilpassa ulike buformer og livsløp for ulike grupper, som også kan endrast etterkvart som behova endrar seg.

Skal vere tilpassa krav til økologisk bygging og Grønn fortetting.

Ansvar: Midt-Telemarkrådet

Samarbeidspartnar: Husbanken

Økologisk bygging og universell utforming / tiltak

PILOTprosjekt for alternative buformer på tun og gardsbruk

Skal utvikle nye buformer både knytt til tomme hus (raude låvar) og nybygg.

Modell: klyngetun / landsby

Ansvar: Midt-Telemarkrådet

Samarbeidspartnar: Husbanken, UMB, arkitektmiljø

Økologisk bygging og universell utforming / tiltak

Ny bruk av fråflytta hus i sentra

Utvikle gode modellar / dømme på ny bruk av fråflytta hus (låvar, lagerbygg, fabrikkbygg).

Ansvar: Midt-Telemarkrådet

Samarbeidspartnar: Husbanken

Økologisk bygging og universell utforming / tiltak

Nye modellar for

økologiske bustadområde

Etablering av Økolandsby i Sauherad

Etablering av Grønt bustadfelt

Ansvar: Midt-Telemarkrådet

Samarbeidspartnar: Husbanken

Liv i og mellom husa

Overordna grep:

Mangfald forankra i lokale ressursar og særpreg

- Verdiskaping på mange plan

Mangfald forankra i lokale ressursar og særpreg / betyr

- Auka aktivitet på fleire arenaer og med fleire aktørar
- Auka lokal foredling av mat
- Styrking av kulturbasert næringsutvikling
- Fleire aktivitetar ut der folk allereie er samla (td korøving på aldersheimar, kunstutstilling på kafear)
- Lokaltilpassa opplegg for kulturskule, den kulturelle skulesekken og den naturlege skulesekken
- Formidling av tradisjonskunst og kultur, vidareutvikling og nyskaping
- Formidling og sal av lokalt handverk og kunst
- Støtte til etablering, vidareutvikling og nytt innhald i møteplassar
- Lokalt handverk og kunst som ressurs for nye næringar

Mangfald forankra i lokale ressursar og særpreg / tiltak

Etablering av kulturinkubator i Bø

Eit utviklingsmiljø for nye verksemder innan kultur.

Gir tilgang til kompetanse, erfaring, rådgjeving, rettleiing og verkemiddel som gir raskare vekst for gode forretningsidear.

Ansvar: Fylkeskommunen

Samarbeidspartnarar: MTNU og TF

Mangfald forankra i lokale ressursar og særpreg / tiltak

Helse i kultur og kultur som terapi

Integrere kultur i folkehelseprogrammet.

Døme: Den Kulturelle spaserstokken, Kul-tur. Littera-tur

Ansvar: Folkehelsekoordinator

Samarbeidspartnarar: kulturansvarleg i kommunane

Mangfald forankra i lokale ressursar og særpreg / tiltak

Felles regional strategi for stadbasert læring

Skal kople kulturlivet med næring,
folkehelse, reiseliv og skular /
barnehagar.

Skal vektlegge stadleg særpreg som
grunnlag for nyskaping.

Ansvar: Midt-Telemarkrådet

Mangfald forankra i lokale ressursar og særpreg / tiltak

Kom hit, HiT

Studentar (fleire studieretningar) skal i
løpet av studietida gjennomgå eit kurs
med prosjektoppgåve for å skape liv i
og mellom husa.

Ansvar: Midt-Telemarkrådet

Samarbeidspartnar: HiT

2.1 Behov for meir kunnskap

For å kome vidare i arbeidet med å utvikle eit attraktivt Midt-Telemark rår vi til følgjande vidare studiar:

- › Kartlegging av møteplassar, kulturaktivitetar og kulturverksemdar i regionen
- › Særpregsanalysar for dei ulike tettstadene.
 - Definere ulike sentra sine særpreg, med hensyn på vidareutvikling og byggeskikkrettleiing
- › Kartlegging av eksisterande buformer og butilhøve i regionen
 - (ulike bakgrunnsvariablar; kjønn, alder, utdanning, jobbstad, inntekt)
- › Kartlegging av korleis folk ønskjer å bu
 - konfrontere respondentar med bildete / illustrasjonar
- › Kartlegging av fortettingspotensiale i sentra i regionen
 - ledige areal, ledige bygningar, bygningar eigna for transformasjon og påbygg
- › Kartlegging av reisevanar internt i regionen (barn, unge, eldre, fritid, jobb, ulike transportmiddel) og ut / inn av regionen (fritid, arbeid)
- › Kartlegging av kva driv folk med ulike delar av veka (jobb, familie / kvardagsliv, urban, friluftsliv, kulturkonsument; Er det same mønster som i den delte matvaremarknaden; billig og enkelt i veka, dyrt og eksklusivt / særprega i helga og til fest)

Referansar

Fuller-Gee, Michael, 2009: Framtidas boliger. Foredrag.

Kobro, Lars U., 2009: Framtidsverkset for Midt-Telemark. Telemarksforsking.

Railconsult AS, 2008: Mulighetsstudie kollektivtilbud Midt-Telemark

Svardal, Solveig, 2008: Berekraft som strategisk grep for regional utvikling. Telemarksforsking.

Svardal, Solveig, 2009: Kva er Midt-Telemark? Telemarksforsking.

Vareide, Knut, 2009: Midt-Telemark - hva er status for regionen? Telemarksforsking.